

αμο με τή βαθμιαία υπεραξιολόγηση τῶν ἀντικειμένων ὁπότε καί δημιουργεῖται ἡ ἐξάρτηση ἀπό αὐτά. Ἡ ἐξάρτηση πάλι συνεπάγεται τήν ἀνάγκη τῆς θυσίας, δηλαδή τὸ ἀποτράδηγμα τοῦ ψυχισμοῦ ἀπὸ τὰ πράγματα, τὸ σπάσιμο τῶν δεσμῶν, τὸ ξανασυσγκέντρωμα τῆς ἐνέργειας. Ἡ υπεραξιολόγηση τοῦ ἀντικειμένου, πού συνεπάγεται τήν κατωτερότητα τοῦ ὑποκειμένου, καταλήγει σ' ἓνα ἀναδρομικὸ ρεῦμα πού θὰ ἔστρεφε πολὺ φυσικά τήν ἐνέργεια στὸ ὑποκείμενο ἀν δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐ μ π ο δ ι σ τ ι κ ῆ δύναμη τῆς συνειδητῆς μας στάσης*.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ πικρὴ ἐμπειρία μ ἐ μ π ὀ δ ι ζ ε κ ε ῖ ν ο τὸ ἀνοιξιότικο πρωινὸ νᾶμαι ἕνας καλὸς στρατιώτης.

Καταστάσεις τῶν παιδικῶν χρόνων εἶναι ἀκόμα ζωντανές, τὸ παιδί εἶναι ἀκόμα ζωντανὸ μέσα μας καί κατέχει μιὰ δημιουργικὴ ζωὴ πού λείπει ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους. Ὅμως πρέπει νὰ βροῦμε τὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ σ' αὐτό, νὰ γεφυρώσουμε τήν ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σήμερα ὡς τὰ παιδικὰ μας χρόνια, νὰ ξαναβροῦμε τήν ἐπαφή μ' ἐκείνη τήν περίοδο, νὰ ἐπιστρέψουμε σ' αὐτήν, νὰ ξαναζήσουμε τὴ ζωὴ ἐκείνου τοῦ παιδιοῦ. Ποθοῦμε νὰ ξαναγεννηθοῦμε κι ὀλάκερη ἡ ἐνέργεια τῆς ζωῆς μας σήμερα ξαναγυρίζει στὸ κέντρο τῆς ὑπαρξῆς μας ἀπ' ὅπου ξαναγεννιέται ἡ ζωὴ. Ὁ ψυχισμὸς μας δείχνει τὸ δρόμο πού ἀρχίζει στὴν παιδικὴ ἡλικία, τότε πού δὲν ἔχουμε ἀκόμα χωριστεῖ ἀπὸ «τὸ ἄλλο», πού ἀκοῦμε τὰ ψιθυρίσματα τοῦ Ἄλλου Κόσμου. Στὴ χώρα τῆς παιδικῆς ἡλικίας θὰ ἀνακαλύψουμε τήν πηγὴ, τὴ ροή, τὴ ζεστασιά, τὴ θερμότητα τῆς ζωῆς, τὸ μυστικὸ τοῦ Πάθους.

Ὅνειρα, φαντασίες, καταστάσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας ξανάρχονται κάποτε στὸν ἄνθρωπο κι ἔχουνε τάση νὰ ἐκπληρωθοῦν, δὲν χάνονται ἀλλὰ ξανάρχονται καί πρέπει νὰ βιωθοῦν.

Παιδι ἤμουνα καλὸς στρατιώτης καί στὴν ὄριμη ἡλικία πρέπει νὰ ξαναγίνω.

Σημ. * = συρραφὴ ἀπὸ σκόρπιες σκέψεις τοῦ Jung πάνω στὸ θέμα μου, πού πρῶτα τίς βίωσα.

Φοῖβος Δέλφης

ΕΜΕΙΣ ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Τὰ παιδιά (ἐμεῖς εἴμαστε) μικροὶ τύραννοι ἢ ἀθῶες ὑπάρξεις; Ἴδου τὸ δύσκολο ἐρώτημα. Τὰ παιδιά εἶναι οἱ μεγάλοι. Ὁ Λομπρόζο εἶπε πὼς τὸ παιδί εἶναι ἕνας μικρὸς τύραννος, εἶναι ἐκεῖνο πού ἡλικιώνεται ὕστερα ἢ γίνεται ἐκεῖνο πού εἶναι, τὸ ἄτακτο μεγάλο παιδί. Καί οἱ τύραννοι ἦταν κάποτε μικρὰ παιδιά, πεισματάρικα, θορυβώδη κι' ἀνυπάκουα.

Ἔτσι ἤθελα ν' ἀρχίσω τὸ μικρὸ μου σημεῖωμα, πού εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξηγήσει τὴν παιδικὴ φύση, πού βρίσκεται πάντα στὸ στάδιο τοῦ γίγνεσθαι ἢ τῆς ἐξέλιξης πρὸς τὸ καλύτερο ἢ πρὸς τὸ χειρότερο. Λέμε εἶναι ἀπ' τὴ φύση του ὅ,τι θὰ γίνῃ τὸ παιδί, καλὸ ἢ κακὸ, πονηρὸ, ἔξυπνο ἢ κουτό, χρήσιμο στὴν κοινωνία καὶ στὸν ἑαυτὸ του ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο. Ὅμως μέσ' στὰ παιδιὰ ὑπάρχουν λαθάνουσες δυνάμεις ἢ ἰκανότητες ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὑπάρχει τὸ πνεῦμα τῆς καταστροφῆς. Γι' αὐτὸ ὅ,τι φτιάχνει τὸ χαλάει. Τοῦ χαρίζεις ἓνα αὐτοκινητάκι ἢ κάτι ἄλλο κι' ἀπὸ περιέργεια τὸ χαλάει γιὰ νὰ ἴδῃ τί ἔχει μέσα. Ὅμως ὅ,τι φτιάχνει ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς περισκεψῆς. Ἀρχίζει τὴ ζωὴ του μὲ τὰ παιχνίδια. Ὅπως εἶπαμε ἡ περιέργεια εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικόν. Τὸ παιδί βλέπει κι' ἀκούει. Ἔτσι σχηματίζει τίς πρῶτες εἰκόνες στὸ νοῦ του. Ἡ φύση κι' ὁ γύρω κόσμος τοῦ δίνουν τίς παραστάσεις πού ἀναπλάθει. Μιμείται. Ὑπάρχει ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία τὸ κοινὸν καλλιτεχνικὸ αἶσθημα, μιὰ ἔφεση γιὰ ἐργασία δημιουργικῆ. Τὸ παιδί ὡστόσο, πιστεύω, πὼς βλέπει μὲ τὰ δικά του μάτια τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ θέλει νὰ τὸν μιμηθεῖ ἢ νὰ τὸν ἀναπαραστήσει. Κάθε ἀντικείμενον τοῦ προκαλεῖ περιέργεια, ἐκπλήξη, καὶ τὸ περιεργάζεται. Μέσ' στὸ παιδί ὑπάρχουν λαθάνουσες δυνάμεις, αὐθόρμησι καὶ τὸ πάθος τῆς δημιουργίας πού δὲν ἔχει ἀκόμα συνειδητοποιηθεῖ, χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη ἐμπειρία τοῦ ὄρμιου πιά δημιουργοῦ, ἀλλὰ κάτι σὰν ἀξεδιάλυτο, πού ὑποφώσκει στὰ βάθη τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ὑπάρχουν καλλιτεχνικὲς ἰκανότητες, πρόωρη κάποτε καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Παράδειγμα ὁ Μότσαρτ κι' ἄλλοι πού μεγαλούργησαν σὲ μικρῇ ἡλικίᾳ. Τὰ παιδιὰ θαύματα. Τὰ παιδιὰ ἔχουν διάφορες κλίσεις, καὶ κυρίως γιὰ τὴν πλαστικὴν, ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν. Στεριώνουν καὶ γκρεμίζουν σπιτάκια, ζωγραφίζουν δέντρα καὶ σπῖτια, ζῶα, ἀντιγράφουν ἢ μιμοῦνται τὴ φύση. Κάνουν τὸ ἴδιο πού κάνει ἓνας ὄρμιος ἄνθρωπος. Χαίρονται τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας. Δὲν ἡσυχάζουν ποτέ. Τοὺς ἀρέσει ν' ἀνακατεῦνται μὲ τίς λάσπες σὰν τοὺς χτίστες.

Ἐκεῖνο πού ζωγραφίζουν, βέβαια, ὅταν γνωρίσουν τ' ἀντικείμενα, τὸ ζωγραφίζουν ἀπλοϊκὰ, αὐθόρμητα, πρωτόγονα, μὲ φυσικὸ τρόπο καὶ χωρὶς πολλὰς λεπτομέρειες. Ὁ τρόπος αὐτὸς πού ἐργάζονται τὰ παιδιὰ μᾶς θυμίζει τὴν προϊστορικὴ τέχνη, μᾶς θυμίζει ἀκόμα τὴν ἀνεικονικὴ ἢ τὴν ἀφηρημένη τέχνη. Πρωτοπόροι ὑπῆρξαν τὰ παιδιὰ σ' ὅλους τοὺς λεγόμενους νεωτερισμοὺς. Γράφοντας σήμερα γιὰ τὰ παιδιὰ μου ἔρχεται στὸ νοῦ ὁ Ἡράκλειτος. Ὁ χρόνος εἶναι παιδί πού παίζει μὲ τοὺς κύβους. Μοῦ ἔρχονται ἐπίσης στὸ νοῦ τὰ λόγια πού εἶπε ὁ Αἰγύπτιος πὼς οἱ

Ἕλληνες εἶναι πάντα μικρὰ παιδιὰ. Λέμε ἀκόμα σήμερα πῶς ὁ τάδε ἔμεινε ἓνα μεγάλο παιδί, δὲν ἄλλαξε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, τὴν πρωταρχικὴ του ἀγνότητα καὶ φυσικότητα. Δὲν φεύτισε. Ἄν καὶ τὰ παιδιὰ συνηθίζουν στὰ ψέμματα. Ὅπως οἱ μεγάλοι. Δὲν ξέρω γιατί τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἀπερίσκεπτη σοφία τους μὲ φέρνουν πρὸς κοντὰ στὴν τρυφερὴ παιδικότητα, ὅπως ἔφερναν καὶ τὸν Ἡράκλειτο, πού ἔπαιζε σὲ γεροντικὴ ἡλικία κύβους μὲ τὰ παιδάκια, στὸν αὐλόγυρο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Δὲν συμβολίζει τοῦτο καὶ στὸ ἔργο μας τὴν αἰώνια παιδικότητα ὅταν ὑπάρχει; Δροσερά, ζωντανά, πρωτόγονα σχέδια, ὅπως ξεκίνησε κι' ἐπιστρέφει σ' ἐκείνη τὴν ἀθόλωτη πηγὴ ἢ τέχνη, γιὰ τὴν ἐπιβίωσίν της μὲς' στὸν πανδαμιάτορα χρόνον. Ὅσο ξαναγυρίζουμε σ' ἐκείνες τίς πηγὰς τόσο ἀναθαφιζόμεσθα στὰ νάματα τῆς αὐθόρμητης τέχνης, πού ἀναβλύζουν καθάρια ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Νὰ γίνεσαι παιδί σημαίνει νὰ βλέπεις μὲ καθαρά κι' ἀθόλωτα μάτια τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸν ἀναπλάθεις μὲ τὴν παιδικὴ φαντασία σου.

Ἀνέστης Εὐαγγέλου

Τὸν Δεκέμβρη τοῦ '76, εἶδα ἓνα φάκελο μὲ ἓνα γράμμα, ἀνάμεσα στὰ σχολικὰ βιβλία τοῦ γιοῦ μου. Ἦταν τότε 7 1/2 χρονῶν ἀκριβῶς. Τὸν ρωτῶ: «Τί εἶναι αὐτό, παιδί μου;». «Ἄν ἀνοίξεις καὶ διαβάσεις αὐτὸ τὸ γράμμα, ἐγὼ θὰ φύγω γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτό», μοῦ ἀπαντᾷ. Τὸν βεβαίωσα ὅτι θὰ κάνω ὅπως μοῦ λέει. Τὸ παιδί κοιμήθηκε καὶ τὴ νύχτα, μὲ τρόπο, τὸ ἄνοιξα καὶ τὸ ἀντέγραψα ξαναβάζοντάς το στὴ θέση του.

Σὰς τὸ στέλνω σὰν μιὰ μικρὴ συμβολὴ στὸ τεῦχος πού ἐτοιμάζετε.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Ἐρμίνα πού σέ ἀγαπῶ, γιατί δὲν μὲ παίζεις; Τὸ ξέρεις ὅτι σαγαπῶ τόσο ὅσο δὲν θὰ ἀγαπήσω καμιά ἄλλη στὸν κόσμον. Μὰ θέλω νὰ σέ ἀγκαλιάσω καὶ νὰ σέ φιλήσω μὰ δὲν μπορῶ. Καὶ θέλω νὰ σέ παντρεφτό. Μὰ ὅταν θὰ παιθάνης ἐσὺ τότε θὰ πεθάνο κιεγώ. Μὰ σεαγαπῶ τόσο πολὺ ὅσπου κὲ τὸ βράδι σὲ σκέφτομε νὰ σέ ὄνειρεφτῶ νὰ μὲ ἀγκαλιάζεις, ἐφόσον δὲν μπορῶ νὰ σέ ἀγκαλιάσω στὰ πραγματικά.